

Sygn. akt I C 223/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 maja 2016 roku

Sąd Okręgowy w Częstochowie I Wydział Cywilny

w następującym składzie:

Przewodniczący: SSO Jacek Włodarczyk

Protokolant: Agata Suchaniak

po rozpoznaniu w dniu 9 maja 2016 roku w Częstochowie

na rozprawie

sprawy z powództwa Skarbu Państwa – Wojewody (...)

przeciwko T. P.

o zapłatę

1. oddala powództwo;

2. zasądza od powoda Skarbu Państwa – Wojewody (...) na rzecz pozwanego T. P. kwotę 10840 zł (dziesięć tysięcy osiemset czterdzieści złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sygnatura akt I C 223/15

UZASADNIENIE

Powód Skarb Państwa reprezentowany przez Wojewodę (...) (zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa) w pozwie z dnia 15 maja 2015 roku wniósł o zasądzenie od pozwanego T. P. kwoty 652 995,08 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty oraz kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu pozwu powód wskazał, że Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 21 listopada 2012 r. sygn. II C (...) m.in. zasądził od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojewodę (...) kwotę 450 000,00zł z ustawowymi odsetkami oraz kosztami procesu na rzecz T. P., następnie wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2013 r. sygn. I ACa (...) Sąd Apelacyjny w K. w stosunku do powoda T. P. oddalił apelację Skarbu Państwa. W związku z tym Wojewoda (...) działając w imieniu Skarbu Państwa zrealizował na rzecz T. P. zobowiązanie wynikające z powyższego prawomocnego wyroku wraz z ustawowymi odsetkami dokonując w dniu 3 września 2012 r. zapłaty zasądzzonego świadczenia na rzecz T. P. na rachunek jego pełnomocnika w łącznej kwocie 647 778,08 zł. Na skutek rozpoznania skargi kasacyjnej Skarbu Państwa wniesionej od w/w wyroku Sądu Apelacyjnego w K. Sąd Najwyższy w dniu 18 czerwca 2014 r. wydał wyrok reformatoryjny, którym uchylił zaskarżony wyrok i zmienił w/w wyrok Sądu Okręgowego w K. w ten sposób, że oddalił powództwo T. P.. Następnie powód pismem z dnia 22 listopada 2014 r. (doręczonym w dniu 1 grudnia 2014 r.) wezwał pozwanego T. P. do zwrotu kwoty 652 995,08 zł (obejmującej obok należności głównej także m.in. skapitalizowane odsetki), lecz pozwany nie spełnił świadczenia w terminie. Wskazując na powyższe okoliczności powód podniósł, że zapłata na rzecz pozwanego żądanej pozwem sumy pieniężnej stanowiła spełnienie świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 410§2 k.c., bowiem w chwili spełnienia świadczenia jego podstawa prawna istniała, a następnie odpadła. Powód wskazał, że na podstawie prawomocnego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w K. spełnił wynikające z

niego świadczenie polegające na zapłacie pozwanemu kwoty 450 000zł wraz z ustawowymi odsetkami, natomiast podstawa prawna tego wyroku odpadła w chwili wydania wyroku przez Sąd Najwyższy, który uchylił zaskarżony wyrok i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w K. oddalając powództwo. W ocenie powoda, z tą chwilą powstało roszczenie strony powodowej o zwrot nienależnego świadczenia.

Pozwany T. P. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew podniósł, że nie kwestionuje okoliczności faktycznych wynikających z przedłożonych przez powoda wyroków sądowych wydanych w sprawie z powództwa T. P., jak również faktu wypłaty przez pozwanego na jego rzecz kwoty 450 000,00 zł wraz z odsetkami. Oponując co do żądania powództwa stwierdził, że w niniejszej sprawie jest wyłączona możliwość zwrotu świadczenia z uwagi na to, że świadczenie to czyni zadość zasadom współżycia społecznego – powołał się w tym zakresie na art. 411 pkt 2 k.c. Wskazał, że przed Sądem Okręgowym w K. w sprawie sygn. II C (...) zostało udowodnione, że źródłem szkody powoda były zaniedbania personelu medycznego izby porodowej (funkcjonariuszy), w której powód przyszedł na świat, a zaniedbania te doprowadziły do pomylenia dzieci, w wyniku czego pozwany wychowywał się w niebiologicznej rodzinie, co w następstwie wywołało szereg negatywnych zdarzeń. Podniósł, że Skarb Państwa nie kwestionował tych okoliczności tj. faktu zamiany dzieci i skutków z tego wynikłych, podnosił natomiast argumentację prawną starając się wykazać brak podstawy prawnej roszczenia powoda, co pozwany kwestionuje. W ocenie pozwanego spełnione świadczenie czyni zadość zasadom współżycia społecznego, zwłaszcza zasadzie ochrony życia rodzinnego i prawa do wychowywania się w biologicznej rodzinie i nawiązywania więzi emocjonalnych z jej członkami, jak również innym zasadom m.in. zasadzie zapewnienia noworodkowi bezpieczeństwa i opieki, powołał się w tym zakresie na art. 48 ust.2 i art. 47 Konstytucji RP i art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z dnia 4 listopada 1950 r. Naruszenie tych zasad współżycia społecznego przez powoda zasługuje na negatywną ocenę moralną. Dla wykazania tych naruszeń pozwany przytoczył okoliczności faktyczne ustalone w toku postępowania przez Sąd Okręgowy w K. w sprawie sygn. II C (...). Nadto pozwany podniósł, że obowiązek zwrotu świadczenia wygasł z uwagi na to, że pozwany wyzbył się wypłaconej mu kwoty pieniędzy w przeważającej części, co nastąpiło przy braku świadomości obowiązku zwrotu. W ocenie pozwanego żądanie pozwu jest więc nieuzasadnione również w oparciu o art. 409 k.c. Podniesiono również, że Skarb Państwa spełniając na rzecz pozwanego świadczenie nie zastrzegł jego zwrotu i że świadczenie nie zostało spełnione w celu uniknięcia przymusu.

W trakcie postępowania przed Sądem strony podtrzymały swoje stanowiska.

Sąd ustalił, co następuje:

1. Ustalenia faktyczne.

W sprawie niesporne i niekwestionowane były przez strony następujące okoliczności :

Powodowie T. P., I. P. i M. P. domagali się zasądzenia na ich rzecz od Skarbu Państwa – Wojewody (...) tytułem zadośćuczynienia kwot po 500 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2009 r.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie sygn. II C (...)zasądził od pozwanego na rzecz powodów T. P. i I. P. kwoty po 450 000zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2009 r. do dnia zapłaty oraz na rzecz powoda M. P. kwotę 100 000zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2009 r. do dnia zapłaty oraz oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny wK., na skutek apelacji pozwanego, wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2013 r. sygn. I ACa (...), zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądzone zadośćuczynienia na rzecz powódki I. P. i powoda M. P. obniżył do kwot odpowiednio 200 000zł i 50 000zł, natomiast w stosunku do T. P. oddalił apelację Skarbu Państwa oraz orzekł o kosztach procesu.

(dowód : odpis wyroku SO w K. z dnia 21.11.2012 r. k. 8-9, odpis wyroku SA w K. z dnia 17.04.2013 r. k. 30)

Podstawę rozstrzygnięć stanowiły następujące ustalenia faktyczne dokonane przez sądy. W październiku 1956 r. w Izbie Porodowej w K. I. P. i B. P. urodziły synów. Po urodzeniu chłopcy M. P. oraz T. P. byli przynoszeni do matek jedynie na czas karmienia, pozostałymi zabiegami pielęgnacyjnymi zajmowały się położne. B. P. opuściła Izbę Porodową wraz z chłopcem (pозwanym w niniejszej sprawie T. P.) urodzonym z rodziców o nazwisku P., natomiast I. P. wydano chłopca będącego synem małżonków P.. Obie rodziny mieszkały w miejscowościach oddalonych od siebie o około 2 km i okazjonalnie widywały się w tym samym kościele, na cmentarzu itp. Po latach znajomi oraz rodzina zaczęli dostrzegać uderzające podobieństwo obu chłopców do rodzeństwa z biologicznych rodzin i nabierać podejrzania o zamianę dzieci. Pozwany T. P. i M. P. dowiedzieli się o tym w wieku 15-16 lat. Obie rodziny nie potrafiły znaleźć wyjścia z trudnej dla wszystkich sytuacji, małżonkowie P. chcieli powrotnej zamiany dzieci, natomiast rodzina P. uważała, że bardziej istotne są więzy wytworzone podczas wychowania. W związku tym powód T. P. został odrzucony przez obie rodziny co stało się dla niego źródłem poważnych konfliktów i dotkliwych cierpień psychicznych, które w istotny sposób zaważyły na dalszym jego życiu. W szczególności musiał wyprowadzić się z domu wychowujących go małżonków P., mieszkał z babką, w okresie studiów otrzymywał wsparcie tylko od brata, obwiniany był przez małżonków P. o wszystkie nieszczęścia, które ich spotkały, sytuacja ta przełożyła się na jego życie osobiste – nie kontaktował się z rodziną przez okres ponad 30 lat, rozpadł się zawarty przez niego związek małżeński. W 2009 r. zostały przeprowadzone z inicjatywy pozwanego T. P. badania DNA, które wykluczyły całkowicie, że I. P. jest matką biologiczną M. P., potwierdziły natomiast w 99,9995%, iż jest ona biologiczną matką T. P..

Jako podstawę prawną zapadłych rozstrzygnięć przyjęto odpowiedzialność deliktową Skarbu Państwa przewidzianą w art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. oraz art. 23, art. 24 i art. 448 k.c.

(dowód : uzasadnienie wyroku SO w K. z dnia 21.11.2012 r. k. 10-29, uzasadnienie wyroku SA w K.z dnia 17.04.2013 r. k. 31-56)

W dniu 9 maja 2013 r. Wojewoda (...) reprezentujący Skarb Państwa realizując zobowiązanie wynikające z powyższych prawomocnych wyroków dokonał zapłaty zasądzonego świadczenia na rzecz pozwanego T. P. przelewając na rachunek kancelarii pełnomocnika T. P. adw. M. W. kwotę 647 778,08 zł. Na przełomie maja i czerwca 2013 r. pozwany otrzymał z kancelarii adwokackiej na swój rachunek bankowy kwotę 520 000zł (w dwóch transzach 360 000zł i 160 000 zł), pozostałe natomiast środki w kwocie 127 778,08 zł otrzymał pełnomocnik pozwanego jako wynagrodzenie za prowadzenie spraw przed Sądem Okręgowym wK.sygn. II C (...) i Sądem Apelacyjnym w K. sygn. I ACa (...). W dniu 26 sierpnia 2013 r. pozwanemu doręczono odpis skargi kasacyjnej.

(dowód : potwierdzenie dokonania przelewu z dnia 9.05.2013 r. k. 62, zeznania pozwanego k. 173, oświadczenie k. 155, dowód doręczenia –k. 60)

Sąd Najwyższy – po rozpoznaniu skargi kasacyjnej Skarbu Państwa wniesionej przez Prokuratorię Generalną od wyroku Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 17 kwietnia 2013 r., wyrokiem z dnia 18 czerwca 2014 r., sygn. V CSK (...) uchylił zaskarżony wyrok i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 listopada 2012 r. sygn. II C (...) w pkt od 1 do 9 w ten sposób, że oddalił powództwo T. P., a także I. P. i M. P.. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy uznał za uzasadnioną podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego, stwierdzając, że naruszenie dóbr osobistych nie miało charakteru trwałego odczuwanego do dnia dzisiejszego - jak przyjęły to sądy okręgowy i apelacyjny, ale miało charakter jednorazowy polegający na dokonaniu zamiany w placówce służby zdrowia noworodków po porodzie, a więc było to działanie jednorazowe, stanowiące czyn bezprawny, skutkujący naruszeniem dóbr osobistych. Należy więc odróżnić trwałe naruszenie dóbr osobistych od trwałych skutków takiego naruszenia. Wskazując na powyższe Sąd Najwyższy przyjął, że art. 448 k.c. w brzmieniu obowiązującym obecnie nie ma zastosowania do zobowiązań powstałych na skutek naruszenia dóbr osobistych przed dniem 28 grudnia 1996 r., a więc zarzut naruszenia art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i art. 24§1 k.c. jest trafny. Powyższe znajduje uzasadnienie w treści art. XXVI i XLIX§1 p.w.k.c zgodnie z którymi przepisów Kodeksu cywilnego nie stosuje się przy ocenie skutków czynu niedozwolonego, który

zdarzył się przed wejściem w życie tej regulacji. W związku z tym bezprzedmiotowe było odnoszenie się do zarzutów, czy roszczenia te uległy przedawnieniu.

(dowód : odpis wyrok SN z 18.06.2014 r. sygn. V CSK (...) wraz z uzasadnieniem k. 63-69)

Pismem z dnia 22 listopada 2014 r. (doręczonym w dniu 1 grudnia 2014 r.) powód wezwał pozwanego T. P. do zwrotu kwoty 652 995,08 zł. Pozwany nie spełnił świadczenia w terminie.

(dowód: pismo z dnia 22.11.2014 r. – k. 70, 71)

2. Ocena powołanych dowodów.

Jak już pisano wyżej, przytoczone okoliczności faktyczne zostały przez strony przyznane. Przyznanie to nie budzi wątpliwości, ponieważ w istocie wszystkie okoliczności faktyczne zostały udowodnione dokumentami powołanymi w stanie faktycznym. Sporne było jedynie zużycie świadczenia przez powoda, do czego sąd odniesie się osobno.

Spór w sprawie dotyczył charakteru i prawnej oceny spełnionego przez powoda świadczenia.

3. Podstawa prawna.

W rozpoznawanej sprawie powód domagał się zwrotu sumy wypłaconej na rzecz pozwanego, twierdząc że zapłata tej kwoty stanowiła spełnienie świadczenia nienależnego w związku z tym, że w chwili spełnienia jego podstawa prawna istniała, a następnie odpadła w chwili wydania wyroku przez Sąd Najwyższy. Podstawę prawną tak sprecyzowanego żądania stanowi przepis art. 410§2 k.c. Zgodnie z tym przepisem świadczenie jest nienależne w sytuacji m.in. gdy podstawa świadczenia odpadła.

Pozwany natomiast twierdził, że powód nie może skutecznie domagać się zwrotu tego świadczenia, z uwagi na to, że czyni ono zadość zasadom współżycia społecznego – powoływał się w tym zakresie na treść art. 411 pkt 2 k.c.

Rozstrzygnięcie sporu między stronami wymaga wobec powyższego ustalenia, czy w rozpatrywanej sprawie znajduje zastosowanie art. 411pkt 2 k.c., w przypadku bowiem odpowiedzi twierdzącej nakazywałoby to uznać żądanie powoda za nieskuteczne, natomiast w wypadku ustaleń przeciwnych, skutkowałoby uwzględnieniem powództwa. Art. 411 reguluje bowiem okoliczności, które wyłączają kondykcje unormowane w art. 410 § 2 (przesłanki negatywne tych kondykcji). Oznacza to, że mimo spełnienia ogólnych przesłanek zwrotu nienależnego świadczenia z art. 410§2 k.c. wyłączone jest roszczenie o dokonanie zwrotu.

Na wstępie należy podnieść, że przepis art. 411pkt 2 k.c. najczęściej odnosi się do świadczeń, które nie mają podstawy prawnej. W doktrynie wymienia się przykłady dokonania taki świadczeń m.in. z umowy darowizny, wyposażenie dzieci przez rodziców, świadczenie datku na zbiórkę społeczną, świadczenie środków utrzymania dalszym krewnym, w stosunku do których świadczący nie ma obowiązku alimentacyjnego, napiwki (S.Grzybowski, w : System..., s.65). Orzecznictwo dostarcza również licznych przykładów, że klasyczną egzemplifikacją zastosowania art. 411pkt 2 k.c. jest także sytuacja, w której doszło do spełnienia świadczenia na podstawie i w wyniku wykonania orzeczenia, które następnie zostało zmienione lub uchylone, a pomimo tego pozwany może uchylić się od żądania zwrotu świadczenia z uwagi na to, że świadczenie czyni zadość zasadom współżycia społecznego. Chodzi więc o sytuacje, gdy pomimo braku podstawy prawnej do spełnienia świadczenia, nie można żądać jego zwrotu, oczywiście przy zaistnieniu wskazanej przesłanki Przykładowo można wskazać na następujące orzeczenia : wyrok SO w Koszalinie z 29.03.2007 r. (sygn. VII Ca 185/07, Lex nr 1714239), wyrok SO w Gdańsku z 22.09.2011 r. (sygn. III Ca 1557/10, LEX Br 1713762), postanowienie SN z 26.01.2012 r. (III CZP 91/11), LEX nr 1126435). W związku z tym jako niezasadne uznać należy twierdzenia powoda, iż fakt braku podstawy prawnej zrealizowanego świadczenia czy jej późniejsze odpadnięcie, powoduje brak możliwości zastosowania art. 411pkt 2 k.c. Wskazane przykłady dowodzą, że uchylenie się od żądania zwrotu świadczenia z uwagi na przesłankę, iż czyni ono zadość zasadom współżycia społecznego zazwyczaj następuje właśnie w sytuacji jego spełnienia bez tytułu prawnego (podstawy prawnej). Wbrew twierdzeniom powoda , przepis

art. 411 kc nie zawiera żadnych wyłączeń, to znaczy nie wyłącza z zakresu swego zastosowania sytuacji, gdy wogóle nie istniała podstawa prawna świadczenia, które spełniono w oparciu o orzeczenie sądowe.

Nieuprawniona jest więc argumentacja powoda która zmierza do wykazania, że skoro w omawianej sprawie zobowiązanie w ogóle nie istniało, a co za tym idzie nie istniał pierwotny obowiązek świadczenia, w związku z tym brak uzasadnienia dla stosowania art. 411 pkt 2 k.c. Jak już wskazano, przepis art. 411 kc nie daje podstaw do takiej wykładni. Sam powód w uzasadnieniu pozwu wskazuje, że spełnione świadczenie było świadczeniem nienależnym (str. 4 pozwu). Dalej argumentuje, że podstawa prawna świadczenia odpadła w chwili wydania wyroku przez Sąd Najwyższy (str. 5 pozwu). Powód wywodzi więc roszczenie z przepisów o świadczeniu nienależnym, zaś art. 411 kc dotyczy i ma zastosowanie do każdej sytuacji, gdy mamy do czynienia ze świadczeniem nienależnym. W tym konkretnym wypadku podstawą spełnienia świadczenia było orzeczenie Sądu Apelacyjnego w K., podstawa ta odpadła, gdy wyrok ten uchylił Sąd Najwyższy. Należy zatem stwierdzić, że zobowiązanie powoda wobec pozwanego istniało, zostało ono potwierdzone (a tym samym prawnie wykreowane) prawomocnym orzeczeniem Sądu Okręgowego w K. sygn. II C (...) i do tej pory – oceniane przez pryzmat słuszności i zasad współżycia społecznego, nie zdezaktualizowało się i nie wygasło, jedynie skutek braku stosownych regulacji prawnych w dacie zaistnienia czynu niedozwolonego polegającego na zamianie noworodków, powództwo o zapłatę za naruszenie dóbr osobistych w związku z tym zdarzeniem, zostało oddalone i możliwość ponownego dochodzenia tych roszczeń na tej podstawie prawnej jest wyłączona. W ocenie Sądu powyższą ocenę o istnieniu stosunku zobowiązaniowego, ale nie w jego prawnym lecz słusznym (społecznie, moralnie) znaczeniu, potwierdza także strona powodowa, która nie kwestionuje zarówno samego faktu zamiany dzieci i negatywnych skutków jakie wywołało to zdarzenie na dalsze życie T. P., jak również podmiotu odpowiedzialnego za ten stan, a także wszystkich innych ustaleń przyjętych przez Sąd Okręgowy w K. w sprawie sygn. II C (...) - stanowisko to powód potwierdził przed Sądem w niniejszej sprawie (k. 135). Tak więc sam fakt zamiany chłopców, krzywdy i jej rozmiaru wynikłych z tego powodu dla T. P. nie stanowi przedmiotu sporu i nie jest kwestionowany. Ustaleń tych nie kwestionuje również reformatoryjny wyrok Sądu Najwyższego, jedynie wyklucza on formalno-prawną możliwość dochodzenia przez T. P. roszczenia o naruszenie dóbr osobistych związanego z tą tragiczną w skutkach pomyłką. Powyższe zatem nie oznaczają, że w tej sytuacji wyłączona jest możliwość powołania się przez pozwanego na treść art. 411 pkt 2 k.c. W ocenie Sądu jest to prawnie dopuszczalne. Sąd opowiada się za szeroką interpretacją tej regulacji, co znajduje również potwierdzenie w poglądach doktryny. Zgodnie z autorem Tomaszem Sokołowskim (por. Kidyba A. (red.), Gawlik Z., Janiak A., Koziel G., Olejniczak A., Pyrżyńska A., Sokołowski T. „Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna.”, stan prawny 2014.05.01, opublikowano Lex 2014) chociaż przepis art. 411 pkt 2 k.c. „obiektywizuje przesłankę tego świadczenia, wskazując na zasady współżycia społecznego, to należy przyjąć ich jak najszerszą interpretację, włączając tutaj także przypadki świadczenia uzasadnionego obowiązkiem czysto moralnym, zwłaszcza wdzięcznością za przysługę (dług honorowy), a także uznaniem moralnej powinności zadośćuczynienia za naganne zachowanie osoby bliskiej (nawet dorosłej), na przykład dziecka (także już dorosłego). W czasie tworzenia kodeksu cywilnego posługiwano się tylko klauzulą zasad współżycia społecznego, natomiast obecnie sięga się również do zasad słuszności. Wydaje się, że przepis art. 411 pkt 2 k.c. należy interpretować w ten sposób, że w świetle zasad współżycia społecznego trafne jest także świadczenie uzasadnione względnymi słuszności, co pozwala na uwzględnienie sytuacji jednostkowych, jakie dotąd nie występowały i w odniesieniu do których nie ukształtowały się jeszcze powszechnie akceptowane, obiektywne zasady. Mając to na uwadze, postulować można nawet używanie w odniesieniu do tej grupy przyczyn wyłączenia kondycji związłego terminu „słuszne świadczenie”.” Podkreśla się przy tym, że „słuszne świadczenie wystąpi w szczególności w sytuacjach, w których pomiot mający silniejszą pozycję społeczną, ekonomiczną, rodzinną czy osobistą dokonuje świadczenia w celu skompensowania niedogodności jaką odniosła zależna od niego osoba, przy czym chodzi zarówno o niedogodności spowodowane przez ten silniejszy podmiot, jak i powstałe z przyczyn od niego niezależnych, zwłaszcza trudnych zdarzeń losowych lub zdrowotnych.” (por. j.w.). Przykładowo wskazuje się świadczenia dokonywane w relacjach pracowniczych, oraz spełnienie świadczeń quasi-alimentacyjnych, czy względem osób będących w konkubinacie (por. wyrok SN z dnia 17 lutego 2000 r., I PKN 537/99, OSNP 2001, nr 14, poz. 461, wyrok SN z dnia 26 września 2000 r. (I PKN 42/00, OSNP 2002, nr 8, poz. 188).

Podkreślenia natomiast wymaga, że o tym czy świadczenie czyni zadość zasadom współżycia społecznego decyduje każdorazowo całokształt okoliczności konkretnego przypadku. W orzecznictwie podkreśla się (por. wyrok SO w Suwałkach z 30.10.2013 r., I Ca 312/13, LEX nr 1715091), że „Przesłanka zgodności z zasadami współżycia społecznego i czynieniu im zadość odwołuje się do systemu wartości i ocen, dlatego powinna być ona dokładnie badana w każdej sytuacji faktycznej związanej z jej podniesieniem. Nie będzie więc można żądać zwrotu świadczenia, gdy odpowiada ono obowiązkom akceptowanym przez społeczeństwo lub też przyjętym zwyczajom postępowania”.

Nie budzi wątpliwości, że w niniejszej sprawie mamy do czynienia z taką właśnie sytuacją. Bezsprzecznie uznać należy, że w realiach rozpoznawanego przypadku, spełnione przez powoda świadczenie odpowiada kryterium świadczenia słusznego i tym samym czyni ono zadość zasadom współżycia społecznego. Poza sporem pozostaje bowiem krzywda jakiej doznał pozwany w wyniku zamiany dzieci, co obciąża personel medyczny izby porodowej (funkcjonariuszy), który dopuścił się w tym zakresie ewidentnych zaniedbań. Ten fakt oraz jego późniejsze ujawnienie doprowadziło do szeregu negatywnych następstw w życiu pozwanego, które trwają do dzisiaj i odzwierciedlają się m.in. odrzuceniem jakiego doznał w rodzinie w której się wychowywał, poczucie wyobcowania, problemami z alkoholem i trudnościami z ułożeniem poprawnych relacji rodzinnych i towarzyskich w dorosłym życiu. W wyniku tego zdarzenia naruszone zostały dobra osobiste pozwanego, w tym m.in. prawo zapewnienia noworodkowi bezpieczeństwa i opieki, prawo do ochrony życia społecznego, prawo do wychowania się w biologicznej rodzinie i nawiązania więzi emocjonalnych z jej członkami, a także prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego. Wartości te odpowiadają definicji zasad współżycia społecznego, których naruszenie przez powoda zasługuje na negatywną ocenę moralną, tak z punktu widzenia statuujących te uprawnienia regulacji prawnych (m.in. art. 47, art. 48 ust.2 Konstytucji RP i art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka), jak i w znaczeniu potocznym.

Niewątpliwie więc świadczenie spełnione przez powoda na rzecz pozwanego - w odniesieniu do rozmiaru krzywd i ujemnych następstw jakich doznał wskutek tej tragicznej pomyłki stanowi słuszną rekompensatę za wyrządzone zło. Ocena ta dokonana z punktu widzenia pojedynczego przeciętnego człowieka, jak i szerszego ogółu - społeczeństwa jest zgodna z poczuciem sprawiedliwości i zarazem odpowiada obowiązkom akceptowanym przez społeczeństwo. Powód nie może więc żądać zwrotu świadczenia, gdyż kłóciłoby się to ze wskazanymi zasadami. Konkludując należy podkreślić, że ratio legis art. 411 pkt 2 k.c. polega na tym, że celem tego rozstrzygnięcia jest potwierdzenie definitywności pewnych nieodpłatnych przesunięć majątkowych, które nie miały podstawy prawnej, ale były zgodne z zasadami słusności (powinnościami moralnymi). System prawny udziela tu zatem ex post sankcji prawnej takim nieodpłatnym przesunięciom majątkowym, które mają uzasadnienie w regułach zasad współżycia społecznego (moralnych). Sytuacja taka ma miejsce w tej sprawie.

Nie znajdując więc podstaw do zastosowania art. 410 § 1 i §2 k.c., Sąd orzekł na podstawie art. 411 pkt 2 k.c. i oddalił powództwo.

Podstawą oddalenia powództwa nie była natomiast przesłanka braku wzbogacenia pozwanego określona w art. 409 k.c. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że pozwany, poza wydatkiem w czerwcu 2013 r. na koszty wynagrodzenia pełnomocnika w wysokości 127 000 zł z zasądzonego wynagrodzenia za prowadzenie spraw przed Sądem Okręgowym w K. sygn. II C (...) i Sądem Apelacyjnym w K. sygn. I ACa (...), nie udowodnił zużycia uzyskanego świadczenia pieniężnego w taki sposób, iż nie jest już wzbogacony. Trzeba podkreślić, że pozwany od chwili dowiedzenia się o przyjęciu kasacji powinien liczyć się z obowiązkiem zwrotu świadczenia. Pozwany poniesione koszty na adwokata udokumentował stosownym oświadczeniem swego pełnomocnika (k. 102, 155). Co do pozostałych jego twierdzeń dotyczących zużycia wszystkich wypłaconych środków, jak i zeznań jego konkubiny B. C. (k. 163-164, 172-174), Sąd nie dał im wiary, gdyż na ich poparcie powód nie przedłożył żadnych dowodów m.in. rachunków, faktur itp., które by to potwierdzały. Wydatki z potwierdzenia przelewu z rachunku bankowego na kwotę 3 500 zł (k. 159, 160) nie mogą być uwzględnione, albowiem data tej operacji to 2 listopada 2010 r., a więc nie dotyczą one środków uzyskanych ze świadczenia, które pozwany otrzymał fizycznie na przełomie maja i czerwca 2013 r. Ich zeznania są więc w tym zakresie gołosłowne i mało przekonujące, nadto nie sposób ich pogodzić z zasadami

doświadczeniami życiowego. I tak Sąd nie dał wiary twierdzeniom pozwanego i powoływanego świadka dotyczącym wysokości wydatków za :

- bieżące koszty utrzymania przez okres 3 lat – łączna kwota 250 000zł,
- wyjazd w góry i nad morze oraz zakup garderoby własnej i dla partnerki – łączna kwota 50 000zł,
- wyjazd wiosną 2014 r. w okolice S. i K. – 8 000zł,
- usługi lekarskie od jesieni 2013 r. do 2014 r. (leczenie stomatologiczne - 20 000zł), jesienią 2014 r. (leczenie kręgosłupa – 5 000zł) łącznie – 25 000zł,
- na usunięcie awarii samochodu partnerki i koszt części w pierwszej połowie 2014 r. - 10 000zł,
- grę w L. przez okres od 2013 do 2016 r. – 2 000zł,
- opłaty za inne sprawy sądowe – 55 000zł, udowodniono jedynie wydatek na łączną kwotę 12 338 zł (k. 156-157),
- miejsce na cmentarzu dla pozwanego i jego partnerki – 15 000zł,
- wyposażenie mieszkania córki w urządzenia rtv i agd, umeblowanie oraz jego wykończenie od końca 2014 r. – 75 000zł,
- remont mieszkania partnerki w pierwszym półroczu 2014 r. – 20 000zł
- remont mieszkania własnego w pierwszym półroczu 2014 r. – 2 000zł
- zakupy w sklepach internetowych od maja 2013 r. – 6 000zł
- cztery wyjazdy weekendowe do K. i W. od lata do jesieni 2014 r. – po ok. 2 000 zł za każdy wyjazd,
- sushi w K. – około 1000-1200zł
- zakup biżuterii korale bursztynowe – 500zł, trzy pierścionki – 2500zł, łańcuszek złoty – 500zł – łącznie 3 500zł

Kwestionując w/w zeznania w tym zakresie, nie sposób uznać sugestii pozwanego, że w związku z powyższymi transakcjami, nie brał żadnych rachunków, kłóci się to z wzorcem postępowania przeciętnego, racjonalnie myślącego człowieka. Żądanie wystawienia, wydania i przechowywania paragonów, rachunków itp. wydaje się zachowaniem standardowym, zwłaszcza w wypadku niektórych pozycji wydatków dotyczących nabycia środków trwałych lub usług za znaczne kwoty, chociażby na wypadek ewentualnej wymiany czy reklamacji tych towarów (usług) lub dla celów dowodowych. Co do kosztów utrzymania w ocenie Sądu, uwzględniając czasookres i wysokości wydatkowanych kwot, są one mocno zawyżone. Przyjęcie tych wartości oznaczałoby przeznaczanie na ten cel średnio co miesiąc kwoty po około 7 000 zł, co uwzględniając uwarunkowania krajowe, poziom cen i kosztów utrzymania, wskazywałoby, że pozwany żył znacznie powyżej średniej krajowej i na naprawdę wysokim poziomie. Z zeznań pozwanego nic takiego nie wynika, twierdził że nie ma samochodu, mieszkania, nie realizuje np. jakiegokolwiek kosztownej pasji. Nadto zeznania pozwanego cechuje brak konsekwencji, początkowo twierdził, że część pieniędzy wydatkował na remont własnego mieszkania (czas 43:11), natomiast w dalszej części przesłuchania wskazał, że nie ma mieszkania (czas 59:42). Są one również mało konkretne, pozwany zeznawał w dużym stopniu ogólnie, opierał się na uogólnieniach, miał problemy ze wskazaniem konkretnych dat i precyzyjnych kwot, pytany o szczegóły czy dodatkowe okoliczności wydatkowanych sum, nie potrafił udzielić konkretnych i jednoznacznych odpowiedzi. Trudno również zgodzić się z pozwanym, że wydatkował wszystkie środki, zważywszy na ich znaczną wysokość i relatywnie krótki czas przez jaki mógł nimi dysponować, a także uwzględniając sytuację osobistą pozwanego, który od kilku lat nie pracuje i twierdzi że utrzymywał się z zadośćuczynienia. W takiej sytuacji spożytkowanie przez pozwanego całej sumy pieniędzy byłoby zachowaniem zupełnie irracjonalnym i lekkomyślnym, zważywszy że sam powołuje się na ograniczone możliwości

zarobkowe z uwagi na zły stan zdrowia. Te wszystkie okoliczności spowodowały, że Sąd uznał zeznania pozwanego i jego konkubiny w tym zakresie za nieprzekonujące i niewiarygodne.

Sąd nie podważał natomiast tego, że pozwany mógł wraz z partnerką podróżować po kraju, dokonywać zakupu wskazanych przez siebie towarów czy wspomagać finansowo swoją córkę i partnerkę, nie mniej jednak wskazywana przez niego wysokość wydatkowanych na te cele kwot jest niewiarygodna, nie została ona w żaden sposób udokumentowana, nadto nie wynika nawet ze złożonych przez niego zeznań. Przykładowo odnośnie wycieczek pozwany stwierdził, że organizował je we własnym zakresie (a nie przez biura podróży), przemieszczał się własnym środkiem transportu (a nie kosztownym np. transportem lotniczym), korzystał z kwater prywatnych (a nie np. hoteli), w związku z czym wskazywana przez niego kwota jaką przeznaczył na ten cel nie jest adekwatna do poziomu tych usług i nie odpowiada rzeczywistym cenom, jest ewidentnie znacznie zawyżona. Z powyższego wynika, że pozwany dążył raczej do minimalizowania kosztów, co klóci się z jego wyliczeniem, które sugerowałoby, że nie ograniczał się w wydatkach.

Ciężar dowodu w tym zakresie spoczywał na pozwanym i zaofiarowane przez niego dowody były niewiarygodne. Nie jest też tak, że nie istnieją środki dowodowe, które pozwany mógłby wykorzystać by wykazać zasadność swoich twierdzeń w tym zakresie. Nawet gdyby było tak, że pozwany nie posiada żadnych rachunków, faktur, paragonów, to mógł wnosić o zwrócenie się do usługodawców, sprzedających, w celu uzyskania potwierdzenia transakcji i ich wartości.

Powyższe okoliczności nie miały jednak znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, o tyle że nie stanowiły podstawy oddalenia powództwa. Podstawę rozstrzygnięcia stanowił bowiem art. 411pk 2 k.c.

Sąd nie badał natomiast, czy doszło do nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 k.c.. Zgodnie z poglądami doktryny, które Sąd przyjmuje za własne, „artykuł 411 pkt 2 k.c., nie służy zwalczaniu nadużycia prawa. Na jego podstawie nie dokonuje się przecież oceny czynienia użytku z prawa. Z punktu widzenia zasad współżycia społecznego nie ocenia się przecież żądania zwrotu, ale stan powstały po spełnieniu świadczenia (a więc istniejący przed zgłoszeniem roszczenia). (por. T. Justyński, glosa do wyroku SN z dnia 17 maja 2002 r., I CKN 827/00. Teza 2, OSP 2003/12/157). Należy więc uznać, że przepis art. 411 pkt 2 k.c. wyłącza zastosowanie konstrukcji nadużycia prawa do żądania zwrotu świadczenia nienależnego ale jedynie w ograniczonym zakresie, mianowicie wówczas, gdy spełnienie świadczenia odpowiadało zasadom współżycia społecznego.

4. Koszty procesu.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. oraz §2 ust. 1 i 2, §4 ust. 1, §6 pkt 7 i §13 pkt 2 ppkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2013r., poz. 461 ze zm.).

Z uwagi na oddalenie powództwa w całości powód został zobowiązany do zapłaty na rzecz pozwanego T. P. kwoty 10 840 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Na zasądzone na rzecz pozwanego koszty procesu składają się: koszty zastępstwa procesowego w kwocie 7 200 zł oraz koszty postępowania zażaleniowego dotyczącego zabezpieczenia powództwa w łącznej kwocie 3640 zł, w tym koszty zastępstwa procesowego w tym postępowaniu w kwocie 3600 zł i opłata od zażalenia w kwocie 40 zł (k. 113).